

katolického a protestantského dějepiscectví. Zatím jen málo dějepisců „katolické linie“ bylo ochotno připustit, že zmaření koncilárních reforem vedlo od Basileje k Lutherovi.

Basilejský koncil podle editorů údajně neměl svůj velký příběh. V našich očích tomu však tak není, neboť právě otázka českého husitství tvořila jednu z hlavních linií programu koncilu. Dosloučuje to i chronologický přehled připojený k úvodnímu historickému nástinu. Z celkového počtu 27 významných událostí se sedm týká husitství. Přesto se česká otázka s výjimkou stati Thomase A. Fudge vyskytuje v *Companionu* dosti okrajově. Pozornost jí v různé míře věnovali G. Christianson v kapitole o konciliarismu, A. Cadili ve stati o liturgii a ve vztahu k císaři Zikmundovi pak J. Helmraeth. Na rozdíl od většiny autorů basilejského svazku *Companionu*, kteří se koncily pozdního středověku systematicky zabývali, T. A. Fudge pojednal o české otázce v Basileji bez speciální přípravy, což je na jeho stati znát. Není to však on, kdo za autora tří svazků o husitské revoluci ve *Schriften MGH* z roku 2002 uvedl Františka Grause. V závěrečných rejstřících budeme některá hesla marně hledat. V knize nepadne ani zmínka o Mikuláši z Buldesdorfu, který skončil roku 1432 v Basileji na hranici. Ještě citelněji mi však v rejstříku chybí třeba hesla *Humanism*, *Nations* a *Universities*.

Navzdory kritickému přemítání o kompozici, dílčích mezerách a nedostatečné sevřenosti rozbihajících se výkladů jednotlivých kapitol kniha dobře plní své poslání jako přehledné informatorium o basilejském koncilu v pohledu dnešního bádání.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Dana STOKLASOVÁ, *Dejiny benediktínského opátstva v Hronskom Svätom Beňadiku do roku 1565*, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave – Spolok Slovákov v Poľsku, Trnava – Kraków 2015

164 s., ISBN 978-83-7490-890-0

Benediktínské opatství v Hronském Svatém Beňadiku (dnes okres Žarnovica v Banskobystrickém kraji) náleželo ve středověku k nejvýznamnějším a nejbohatším církevním institucím Uherského království. Od roku 1970 je objekt kláštera národní kulturní památkou, v roce 2011

byl dokonce zařazen mezi sedm divů Banskobystrického kraje. Přes značný význam tato instituce postrádala zpracování svých dějin ve slovenštině, což byla i hlavní motivace Dany Stoklasové k sepsání knihy.

Úvodní pasáže tvoří shrnutí dosavadního bádání o dějinách hronskosvatobeňadického kláštera, počínaje 19. stoletím. Následně autorka popisuje vývoj opatství v rámci uherského státu a církve. Klášter byl podle legendy založen roku 1074 v důsledku bojů o trůn mezi Arpádovci Šalamounem a Gejzou, relevantní písemný doklad však představuje až Gejzova zakládací listina z roku 1075 (ač ani ona není prosta pochybností, neboť její znění je známo jen z pozdějšího opisu). Podobně jako v případě českých klášterů se o Hronském Svatém Beňadiku nedochovalo až do 13. století mnoho informací. Autorka upozorňuje na vyšší majetkového obvenění kláštera, z čehož usuzuje, že Gejza zakládal opatství coby protiváhu kláštera v Pannonhalmě, který spadl do sféry vlivu jeho konkurenta Šalamouna. To pak pokládá vedle závěru stavebněhistorického bádání za indicii, že klášter byl fundován ještě před rozhodující bitvou u Mogyródu a Gejzovým nástupem na královský trůn, tedy před zmíněným rokem 1075. Stavba klášterního kostela tak byla podle autorky zahájena patrně po roce 1064, přičemž konvent zřejmě jistý čas pobýval v dřevěném provizoriu, což je stav, který opět známe i z českých zemí. O tom, že byl dokončen alespoň kostel zasvěcený sv. Benediktovi, svědčí již zmíněná listina Gejzy I. Jméno prvního hronskosvatobeňadického opata je známo až z roku 1124, přičemž o jeho osobě nelze říci nic bližšího. Další známý představený je potom doložen k roku 1209.

Právě rok 1209 představuje v interpretaci Stoklasové další klíčový milník dějin opatství, a to nejen proto, že se od této chvíle množí písemné doklady. Autorka akcentuje především fakt, že roku 1209 bylo opatství přijato Inocencem III. pod ochranu papežského stolce. Ačkoliv Stoklasová konstatuje, že poměry v Uhrách ve 13. století nebyly s ohledem na oslabení moci šlechty či negativní dopady vlády krále Ladislava IV. Kumána příliš příznivé pro rozvoj církevních institucí, dochované prameny naznačují, že konkrétně Hronský Svatý Beňadik zažíval v této době vzestup a jeho opati náleželi k významným postavám politického života. Skutečnou dobou rozkvětu opatství však byla podle autorky až vláda Anjouovců. Pozici kláštera odráží i postavení jeho poddaných. Jak Stoklasová zdůrazňuje, už na sklonku 13. století byli poddaní benediktínského kláštera vyjmuti z pravomoci královských úředníků a ve dvacátých

letech 14. století získal konvent pro své lidi plnou soudní exempci. I pro 14. století však platí, že se dochovala povětšinou jen jména představených, o nichž stále až na ojedinělé výjimky nelze říct nic bližšího.

Zajímavé je sledovat, jaký měly v Uhrách ohlas výnosy IV. lateránského koncilu, které nařizovaly klášterům konání generálních kapitul po cisterciáckém vzoru. Klášterům Uherského království jejich konání znovu předepsal Honorius III. v roce 1225, přičemž tento rámeček měl být společný pro obě uherské arcidiecéze, ostříhomskou a kaločskou. Další úpravu pak znamenala tzv. *Bulla benedictina* papeže Benedikta XII. z roku 1336. V českých zemích přes zájem některých institucí záměry narazily na neochotu vzdát se zažité autonomie. Podobnou nechuť, která realizaci papežských výnosů limitovala, sice zmiňuje i Stoklasová, přesto se zdá, že v Uhrách k nějakým setkáním na této bázi alespoň rámcově docházelo – v roce 1364 se generální kapitula konala přímo v Hronském Svatém Beňadiku. Opat kláštera je uveden spolu s představeným z Pannonhalmy coby čelná osobnost uherské benediktinské provincie v letech 1332 a 1336, z roku 1342 pak pochází doklad, že se kapitula, které se zúčastnilo 12 klášterů, skutečně sešla.

Pro českého čtenáře je zajímavé poznání, že i vývoj v pozdním středověku vykazuje s českou situací jistou podobnost, přestože v Uhrách neproběhly husitské války. Jejich dopadů však hronskosvatobeňadický klášter přesto nezůstal ušetřen, neboť v roce 1435 se ho husité pokusili vypálit. Podobně jako v českých zemích jsou ale pro uherské poměry pozdního středověku typické zásahy šlechty, resp. panovníka do života církevních institucí. Autorka shrnuje např. peripetie opatských voleb v období pozdního středověku a raného novověku, které byly často ovlivněny externími vlivy. Zde ovšem znovu naráží na limity pramenné základny. Podobně jako v českém prostředí totiž o vnitřním životě hronskosvatobeňadického konventu prameny v zásadě nevypovídají, nanejvýš se zde tu a tam objevují jména některých bratří zastávajících nějaké funkce uvnitř konventu. Ojedinělý je záznam z vizitace z roku 1508, který informuje o počtu mnichů v klášteře i o tamních poměrech.

Stoklasová dále sleduje vztah mezi hronskosvatobeňadickým konventem a ostříhomským arcibiskupstvím. Konstatuje, že už od poloviny 13. století prameny dosvědčují majetkové konflikty, vedle toho předpokládá i spory o prestiž. Poukazuje totiž na akt přijetí kláštera pod ochranu papežské kurie a obdaření představených právem pontifikálií, což interpretuje jako jejich postavení

na roveň biskupů a vynětí z pravomoci ostříhomských arcibiskupů. Tento názor opírá i o listinu papeže Bonifáce VIII. z roku 1285, která obsahuje výčet klášterů spadajících pod jurisdikci ostříhomské arcidiecéze. Zde však hronskosvatobeňadické opatství chybí. Ostříhomské arcibiskupství přitom sehrálo klíčovou úlohu v historii opatství, neboť to byla právě zdejší kapitula, které klášter a jeho statky připadly roku 1565 do trvalé držby, což znamenalo jeho faktický zánik.

S ohledem na strukturu pramenů je druhá tematická část věnována majetkové držbě opatství. Stoklasová popisuje jednotlivé akvizice, jejich okolnosti a přibližuje majetkové spory, který představovaly nedílnou část utváření klášterní domény, především ve 14. a 15. století. Konstatuje, že hlavní rozvoj kláštera spadl do první poloviny 14. století, vyzdvihuje nejen hypotetický záměr knížete Gejzy vytvořit z nové fundace protiváhu opatství v Pannonhalmě, čemuž odpovídala i výše majetkového nadání, ale také příhodnou polohu kláštera v blízkosti nalezišť cenných rud, z čehož měli mniši užitek zvláště v první polovině 14. století. Závěr knihy pak patří nástinu stavebního vývoje opatství. Tato kapitola si ovšem s ohledem na minimální rozsah už nečiní větší ambice.

Rozsahem nevelká publikace přehledně přibližuje středověké dějiny jednoho z významných uherských benediktinských klášterů. Českému čtenáři nabízí především užitečné srovnání českého a uherského vývoje, které většinou naráží na jazykovou bariéru. Zajímavé je především poznání, nakolik jsou určité vývojové tendence podobné, třebaže se vnější okolnosti v obou regionech lišily. To lze nejlépe demonstrovat na poměrech v 15. a 16. století, kdy církevní instituce v českých i uherských zemích čelily zřejmě podobným tlakům, avšak bez toho, aby se Uherské království muselo vypořádávat s výsledky husitské revoluce, tak jako se s nimi potýkaly země Koruny české.

JOSEF ŠRÁMEK